

כ' באב תשע"ו, 24.8.2016

גיליון מס' 523

פרשת עקב

שיטת רשב"י בקריאת שמע

מאת הרב בנימין הולצמן, מעלה גלבוע

בסוף פרשת עקב אנו קוראים את פרשיית "והיה אם שמוע", הפרשייה השנייה של קריאת שמע. מהות וטעם קריאת פרשייה זו, כמו גם טעם הפרשייה הראשונה של שמע, מפורסם בדברי המשנה בפרק ב' בברכות:

"אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה 'שמע' ל'והיה אם שמוע'? אלא (כדי) שיקבל עליו על מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו על מצוות".

לא נתייחס לשאלת סדר הפרשיות, אלא למהותם בלבד, לדברי ר"י בן קרחה: בקריאת פרשת "שמע ישראל" הקורא מקבל עליו עול מלכות שמיים, ובקריאת פרשת "והיה אם שמוע" מקבל עליו עול מצוות. קבלת עול מלכות שמיים נמצאת בשני הפסוקים הראשונים של שמע, וקבלת עול מצוות רמוזה במילה "לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו" (יא,ג), שנוספה בפרשייה זו, ובשכר ועונש המפורט בפרשייה, שהוא תוצאה של קיום המצוות.

פרשנות זו לטעם קריאת שמע פשוטה ומפורסמת, אך ישנן טעמים נוספים שנתנו קדמונינו למצווה זו. ברשימה קצרה זו נפנה את תשומת הלב לשיטת ר' שמעון בר יוחאי, שככל הנראה הבין שפסוקים אלו נבחרו לאמירתם בקריאת שמע לא משום קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות, אלא מטעם אחר (או מטעם נוסף). התלמוד הירושלמי בפרק שני בברכות (סוף ה"ב), מביא את שיטתו של רשב"י – העוסק בתורה אינו מפסיק לקרוא את שמע:

"רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי: כגון אנו שעוסקין בתלמוד תורה, אפילו לקרית שמע אין אנו מפסיקין".

הירושלמי מקשה על שיטה זו, שלא ייתכן שלומד התורה חשוב מקיום המצוות:

"ולא מודי רבי שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב? ולית ליה לרבי שמעון בן יוחי 'הלמד על מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות', שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא?".

ומתוך הירושלמי שמודה רשב"י שהעוסק בתורה מפסיק לצורך קיום מצווה, אולם אינו מפסיק לצורך קריאת שמע:

"טעמא דר' שמעון בן יוחי: זהו שינון וזה שינון, ואין מבטל שינון מפני שינון".

כלומר: קריאת שמע אינה אלא לימוד תורה. מי שכבר עסוק בלימוד תורה, לא יבטל מלימוד עבור מצווה שאינה אלא לימוד תורה. להבנה מפתיעה זו, קריאת שמע אינה קבלת עול מלכות שמיים וקבלת מצוות, אלא לימוד תורה עליו מצווה האדם בשכבו ובקומו.

אפשר להניח שמהות זאת לא נלמדה מהפסוק "שמע ישראל" או מפסוק "ואהבת את ה'", אבל היא עולה, כמעט בפירוש, מהמשך הפרשיות. בשתי הפרשיות נאמר (בשינוי לשון) על "הדברים האלה": "וְדַבַּרְתָּ בָּם ... וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ". על השאלה מהם "הדברים האלה" נכתב רבות, ואין כאן מקום להאריך בה, אולם נראה שרשב"י הבין שהדברים הם התורה כולה (בדומה לראב"ע ואחרים). ואם כן, התורה מצווה ללמוד תורה "בשכבך ובקומך", וההלכה באה ומצווה ללמוד בשעות אלו דווקא את הפסוקים בהם כתוב שצריך ללמוד את דברי התורה.

דברי רשב"י פחות התקבלו, ואנו מתייחסים לקריאת שמע בעיקר כקבלת עול מלכות שמים. אולם אפשר למצוא "פינות" בהן שיטתו השפיעה על ההלכה. למשל בברכה שלפני קריאת שמע. הגמרא (ברכות יא ע"ב) אומרת שהמברך ברכת "אהבה רבה" יצא ידי חובת ברכות התורה, וכן נפסק להלכה. מדוע? מבאר רשב"י דבר פשוט: "שיש בה מעין ברכת התורה, ותן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך, ותלמדם חקי רצונך". אולם מדוע נוסחה הברכה שלפני קריאת שמע בנוסח ברכות התורה? מסתבר שהקדימו חכמים נוסח זה למצווה שעיקרה לימוד תורה. וכמו שמפורש בנוסח הברכה אותו אנו אומרים לפני קריאת שמע של ערבית: "עַל כֵּן ה' אֱ-לֹהֵינוּ, בְּשִׁכְבְּנוּ וּבְקוּמֵנוּ נְשִׁיחַ בְּחֻקֶיךָ".

הרב בנימין הולצמן. נשוי לעדי ואב לשישה. רב קיבוץ מעלה גלבוע, ומלמד בישיבת הקיבוץ הדתי.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום unsubscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il
אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il